

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
 Härad: Kinnared Adress: Ölghullsby
 Socken: Dänninglanda Berättat av: Mfr. Magnusson
 Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänninglanda

Uppteckningen rör Tyggegillen eller arbets-
hjälpsgillen.

Timmerhjälp sid 5.

Vedhjälp " 18.

"Hordkurus Veagille" " 28.

Körhjälp " 34.

Ystegillen " 42.

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland

Härad: Kinnared

Socken: Dänningelanda

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Martin Engnell.

Adress: Älgshultshy

Berättat av: Alf. Magnusson.

Född år 1863 i Dänningelanda.

1.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVTiggegillen eller arbetshjälpsgillen.

Sedan ett för ett utfört arbete eller en erhållen hjälp visa sin erkänsla genom att anordna ett gille i stället för att verkställa direkt betalning var förr mycket vanlig. Tiggegillena omfattades av alla med intresse, trots att det var fråga om att ge bort något eller utföra ett arbete utan kontant ersättning härför. Det kunde hända, att en bonde hellre gav bort på detta sätt än han sålde samma vara, och den, som kanske under hela året för sitt eget

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningstunda
Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Martin Engnell.
Adress: Alghultsläz
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dänningstunda

2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

arbetes skull komma på gården, aldrig lida bort sig eller sitt folk för något slags körning mot vanlig dagspenning, nekade i regel ej, om en forspare eller annan mindre bemödlad led honom komma till sig på t. ex. körhjälpe. Som ex. kan nämnas att upptecknaren en gång hörde en forspare fråga en bonde om han fide köpa lite ved av denne, men bonden svarade: "Nej, jag har ingen ved att sälja, men vill du göra veahjälpe, så skall jag gärna komma till dig med ett

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda.
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Oklycksley
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lass." Naturligtvis voro bönderna mycket olika generösa, och voro kanske ej alltid så särskilt välmående, även om de ej läto fruga sig att ge den hjälp, man bad om. Somliga hjälpte t. ex. endast för att få betän för sin gärning, andra åter kanske läto sin egen snällhet komma så mycket till nytta, att deras hjälp ej var värd så värt mycket.

Några särskilda tacksamhets beviser gentemot givarna låg ej den, som anordnat ett liggegille, men det var som en skriven lag att

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Markin Engnell
Adress: Alghultslug
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

man aldrig utan bringande skäl
mekade, om man själv blev an-
modad att göra någon tjänst åt
dessa, men då fick man givetvis
dagspenning eller betättning på van-
ligt sätt.

Efter dessa inledande synpunkter
skola vi återgå till att skildra
de olika slag av fäggegillen, som
förekommit under tiden efter om-
kring 1875 och låta Magnusson be-
rätta dem såsom han varit med
om eller minnar sig att de olika
gillena gingo till.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda

5
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Timmerhjälpe.

Mycket vanligt var förr, att man liggde timmer, när man skulle bygga stuga eller ladugård, och denna sed har fortfarit långt in på 1900-talet men har numera upphört. Upptecknaren minnar sig att sådant förekommit på orten, men det kunde nog vara 10-15 år sedan någon bod om timmer att bygga med. Man kallade detta gille "timmerhjälpe" eller någon gång rätt och slätt "liggegille". När man skulle anordna ett sådant, sade man, att man skulle "be om timmer".

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

5730

Landskap: Småland
Härad: Vimmerby
Socken: Dämmingelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engvall
Adress: Älgshultsby
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dämmingelanda.

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

eller "be om trä". Benämningen "träräl"
tycks ej ha använts vare sig för detta
slags gillen eller något annat. Ätmin-
stone kan ej berättaren erinra sig
att så varit förhållandet under den
tid han kan minnas.

När man bad om timmer, vände
man sig i huvudsak till de bönder,
som hade god tillgång på skog.
Sällan kunde även de, som ej
själva ägde skog, draga sitt strå
till stacken genom att hjälpa till
med framförsling av timmer åt en
annan bonde, som ej själv hade tid

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Vimmerby Adress: Ålgårdsby
Socken: Dänningelanda. Berättat av: Alf. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda.

7
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

att hära från sitt timmer.

Om det skulle anses riktigt, tog man
ett ordentligt tiad med sig vardera.
Detta ansågs antingen i 12-14 fots
stockar eller också i särskilda längder
enligt på förhand överenskomna mått.
Man kände det mesta virket i rund-
timmer till byggnadsplatsen, där
den, som skulle bygga, själv fick
kosta på skräddning av virket.

Naturligtvis skulle en del av timmer-
stockarna bli till bräder och kördes
till någon såg i närheten. Den
närmaste sågen var vid Kullekvarn

5730

ACC. N:R.

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda.
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell.
Adress: Myrbackaby
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda.

i Kalusvik ungefär en mil från Dänningelanda by. Ibland kunde det hända, att någon bonde hade färdigskrätt timmer hemma vid sin gård eller i skogen och att han skänkte sådant vid ett timmerhjälp. De olika bönderna skänkte mycket olika stora lass. En riktigt snål bonde kunde t. ex. komma med en enda timmerslade. Detta hände, när en snickare Johan Lindström i Skogshult någon gång omkring 1885 byggde sin stuga på det lilla skogstorpets en halv mil utanför byn. En

Skriv endast på denna sida!

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Vimmerby
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Mårin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Alf Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda

9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bonde från Korpargården kom körande med en såmligen liten furustock. Han ledde förstas försmål för stor munterhet, by alla de övriga sex leönderna, som deltog i timmerhjälpet hade ganska bra lass. Denne bonde var ansedd för att vara mycket snål och egen, och man spårade ej på spården utan frågade honom, vem som hjälpt honom att lasta på sitt lass. En bonde sade till honom som så: "Det där stora lasset lastade du väl på i går eller också har det väl varit

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Markus Engnell
Härad: Kimmared Adress: Mjölby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Alf. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda

10
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

uppe riktigt på attan i dag, efter-
som du redan kommit hit i dag,
hi hi." Vanligen hade man emeller-
tid ganska stora lass, ofta så sto-
ra, att en häst knappast orkade
draga dem på en stenig och knegg-
lig skogsväg. De bästa gevarna ville
man gärna lona, och de som hade
de största lasserna med sig bjöd
man alltid på ett par extra supor
i smyg. Man hade en butelj i
"hulommen" (innerfickan på kavajen)
att ta till vid behov.

Vid den tid då Magnusson växte

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Vimmerby
Socken: Dänninglanda
Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Nykulla
Berättat av: Olfr. Magnusson
Född år 1863 i Dänninglanda

11
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

uppr, var det brukligt, att karlarna, sedan de avlastat sina simmerlass, körde hem med häst och vagn (såvida man ej hade mycket lång väg hem, i vilket fall hästen fick stå bunden, tills man på kvällen for hem) och begav sig tillbaka "finklädd" för att bli underhållen med mat och dryck hos dem, till vilka man kört simmer. De brukade även fruntimren följa med, förande med sig "färning" bestående av risgrupsgröt eller risgrupspannkaka. Det kunde ibland hända, att man

ACC. N:R. 5730

Landskap: Sonåland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kimmoald Adress: Olghultshy
Socken: Dänningelanda Berättat av: Selfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda.

12
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till ett dylikt gille, fide se många
pampakor och "grötar" att det nästan
rörde överflöd därpå.

Glada man stuga att bo i, hålls
gillet där, i annat fall, såsom då
ett par unga skulle nybygga en
liten täppa, hålls gillet hos någon
släkting till dem.

Först bjöds på kaffe, som vid
den tid det här är fråga om ald-
rig bestod av rebart bönor utan
blandat med rostad råg, och för karl-
arnas del varkades även jule. Be-
träffande trakteringen, så kunde

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell,
Adress: Skoghallsby
Berättat av: Alf. Magnusson,
Född år 1863 i Dänningelanda

13
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

man givetvis ej, huru gärna man
än ville, göra någon skicknad för
de snåla bönderna, de som kanske
skänkt blott en eller ett par timmer-
stockar, utan de blevo förplägade
på samma sätt som de öfriga. End-
ligt kunde de få en del gliringar
av värden, om han tyckte, att
de ej gjort sig förtjänta av den
traktering, som bjöds. Det kunde
läta så här; "om gubbarna läto
fruga sig och låtsades ej vilja ta
suparna så fort de bjödos: "Nja,
ta ni var sin sup till, för vi

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
 Härad: Kinnared Adress: Ålgårdsby
 Socken: Dämmingelanda Berättat av: Olof Magnusson
 Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dämmingelanda.

14
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

stee väl åtminstone ha en för var
 stock vi har haft hit, och det har
 vi inte fått än — åtminstone
 inte alla av er." När gubbarna
 fått behörigt antal jökar, bjöds på
 vetekekor, och när man suttit och
 samlat in stund pramsattes smär-
 ges med hemmaproducerat rågel,
 såsom isberbarr, fläsk, sylta m. m.
 I bland verkades marotpannkaka. Som
 dryck förekom hankryggt dricka och
 rubärsöl. Sist avsmakades efter-
 rättarna, de många "förmingarna",
 som gummorna haft med sig,

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5230

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dämmingelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Älgshults by
Berättat av: Alf Magnusson
Född år 1863 i Dämmingelanda

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och för karlarnas del åtföljdes dessa alltid av den obligatoriska "pamm-kakesuppen". Sist dracks kaffe, och nämmen lyöds då på en "dubbeljute" som avslutning på det hela.

Några särskilda måltidsregler förekom ej, utan allt gick såmligen enkelt tillnåga. Karlspelet förekom ej nämnvärt. Någon gång kunde gubbarna spela en "folue", men någon särskild fart på spelet blev det aldrig vid dessa tillfällen. Lekar och dans förekom ej alls, då ju sällan någon ungdom deltog i dessa gillen.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Alghultslug
Berättat av: Selfr. Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda

16
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Timmerhjälpena fortsatte även långt in på 1900-talet, fast deras karaktär ändrades med åren. Såvitt uppbörde några år efter skattelöftet så småningom seden, att kvinnor na bjöds på gillet, och männen, som kört timmer, kvarstannade å gillet utan att först köra hem med sina skjuts eller klä sig "fina". Djuren förpackades också undan för undan, och de präglades av den nya tidens mera myllarbetande anda.

Nunca förekommer aldrig

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kimmerö Adress: Ålgårdsby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Mfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda

några timmerhjälpen på orten. Ett
äkta välstånd för folket i all-
mänhet och väl ordnade sociala
förhållanden ha gjort den överflö-
diga och berett möjligheter för
de allra flesta att bygga sina
bostäder och ladugårdar utan att
direkt vädja till sockenbornas
offervilja.

ACC. N:R. 5730
Landskap: Sonåland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kimnevald Adress: Älgshultslag
Socken: Dämlingslanda Berättat av: Olfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dämlingslanda

18
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Veahjälpe.

De fattigaste, vilka ej själva hade skog, brukade förr tigga eller "be om" ved för att tillgodose sitt behov av bränsle. Man bad då några bönder komma till en på en viss dag med var sitt lass ved, och anordnade då ett "litet" kalas, vilket man kallade för "veahjälpe". Man sade till så där en åtta tio stycken och även om ej alla hade så stora lass, fick man ändå ganska mycket ved vid ett sådant tillfälle. På 1880-talet förekom det aldrig, att de

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dämmingslanda
Uppteckningsår: 1989

Upptecknat av: Martin Engvall
Adress: Ålghultslug
Berättat av: Olof Magnusson
Född år 1863 i Dämmingslanda

19
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

fattiga köpte någon ved utan anordnade regelbundet sina vedhjälp. Vedhjälp anordnades vanligen någon gång på vintern, då bönderna hade läst tid och det var slädföre och lätt att transportera veden. Om veden var färsk fick den sedan torka över sommaren för att sedan tjäna som bränsle påföljande vinter. Om man var helt utan ved, kunde man ju förstås göra vedhjälp när som helst t. ex. på hösten, men då ville man gärna ha torr ved, som man kunde ta till

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730
Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Yttrived Adress: Olghults by
Socken: Dänningelanda Berättat av: Alfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dänningelanda

20
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

att elda med med Jelsamma.

Man körde fram "långved", d. v. s.
träden voro avsågade blott på ett
par tre ställen, och den, som skulle
ha veden fick alltså själva hugga
den. När man kom fram med las-
sen, skulle de som hade de största
lassen brukas med ett par extra
suprar ur en butelj, som värden
hade dold i linlommen eller på nå-
gon plats i vedboden. Han passade
då på och tog den något avsidet
och lät den smaka på buteljens
innehåll.

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dämmingelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Sjöbultsby
Berättat av: Olof Magnusson
Född år 1863 i Dämmingelanda.

21
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Veden lades ej i hög på vedbacken utan restes upprät emot vedbodväggen eller ladugårdsgaveln.

Glade man ej alltför långt hem, körde man, sedan veden avlastats, hem häst och kördon liksom vid timmerhjälpst för att sedan något bättre belädd återvända till det "gille", som sedan följde. De, som hade lång väg hem, stannade kvar. Vanligen bjöds ej på någonting förrän alla äter samlats. Främmen varo också bjudna till gillet och medförde "grätar" och pannkakor som förring.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730
Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kimmerdal Adress: Ölghults by
Socken: Dämmingelanda Berättat av: Olfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dämmingelanda

22
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Beträffande kalaset, så förekom
samma rätter, som vid timmer-
hjälpet, och detta gille gick i stort
sett till på alldeles samma sätt,
och några lekar eller upptåg före-
kom ej.

Veahjälpena äro för länge sedan
borta i den form som man egentligen
kan beteckna för veahjälpe enligt
gammalt mönster. Omnu kan det ju
hända, att en givmild bonde skänker
bort ett lass ved till någon enstaka
behövande, men då kallar man ju
aldrig om veahjälpe och något gille
förekommer ej.

ACC. N:R. 5730
Landskap: Småland Upptecknat av Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ålgöhusby
Socken: Dämmingelanda Berättat av: Olof Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dämmingelanda

23
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Det var emellertid ej endast de fattiga som bönderna höjde han ved åt, utan vissa personer, såsom prästen skol-läraren och blodcaren, åtnägo denna förmån bredvid sin lön.

Vad prästen beträffar, hade han sin bostad i Vederslöv, vilken församling från o. m. 1880 i kyrkligt avseende utgjorde moderförsamling till Dämmingelanda, vars kyrka revs detta år. När någon av dessa personer bad om ved, sade man sällan "realjälre" utan man talade i stället om att "seöra ved till

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ålgårdsby
Socken: Dämingelunda Berättat av: Mfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dämingelunda

24
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

prästen, till klockaren etc." Detta skulle väl vara liksom en artig-
hets bebyggelse att ej nämna ordet
"hjälpe", när det gällde dessa per-
soner.

När man körde ved till prästen,
hölls ett litet gille för karlarna,
när de lastat av veden (Man kör-
de alltså ej hem med hästarna
först). Prästens dräng, som hjäl-
pe fick med avlastningen, hade
en "brännvinskutting" gömd någon
stans i vedboden och bjöd av dess
innehåll åt dem, som hade de

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ålgårdsby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Alf. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dänningelanda

25
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

största klassen. Detta skulle ge
skön av, att det var drängen, som
bjöd dem och själv lykte, men
så var ej förhållandet, ty det var
i stället på uppdrag av kyrko-
herden, vilken själv ej var med
vid vedens anläggning och alltså
ej kunde bedöma, vilka som hade
de största klassen.

Sedan böterna undfagnats med
mat och dryck ungefär i likhet
med, vad som förut nämnts be-
kräffande övriga verksamheten, återvände
de de hem. Tvåarna var ej bjudna

ACC. N:R. 5730
Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ölghultshy
Socken: Dänningölanda Berättat av: Olfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dänningölanda

26
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

till detta gille men bjöds i stället
till prästgården på kaffe dagen
därpå.

Skolläraens verksamheten gingo till
på i stort sett samma sätt.

Vad klockaren slutligen bevärfar
hade han, sedan Dänningölanda kyr-
ka rivits, sin klockarsjämsst förlagd
till Vederstors kyrka några år, men
bodde alljämt i Dänningölanda.

Vi hänvisa till en särskild avdelning
i det följande för att på utrett
hans förhållanden bevärfande ved-
anskaffningen.

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ålgårdsby
Socken: Dämmingelanda Berättat av: Olof Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dämmingelanda

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Några personer utöver de nu nämnda funnos ej i Dämmingelanda som ålnöta förmåner av detta slag. Jordemoder fanns ingen bosatt inom socknen, förrän på senare tid, och några hantverkare, såsom smed eller lumbindare funnos ej heller då.

Sådan att köra ved till övan uppräknade personer (västar, blodcaren och skalläran) upphörde omkring sekelskiftet, men därmed hade kvar mycket längre fram i tiden bruket att dessa anordnade ystegillen. Se längre fram i avd. "Ystegillen".

Skriv endast på denna sida!

5730

ACC. N:R.

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänninglanda
Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Nylundsby
Berättat av: Olfr. Magnusson
Född år 1863 i Dänninglanda

28
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Klockarens veahjälle.

Förutom ovan omtalade veahjälpe
förekom i Dänninglanda under be-
rättarens ungdom (1880-90-talet) ett
annat slags gille, som hade med ved-
anskaffning att göra, nämligen "Klocke-
rens veagille".

På den tiden var det vanligt, att
klockaren i en församling hade en
formell rätt att få ved utav bön-
derna och anordnade veahjälpe i
likhet med ved som förut sagts.
Emellertid hade klockaren i Dänning-
landa själv en gård och behövde

Landskap: Småland

Upptecknat av: Martin Engnell

Härad: Kinnared

Adress: Ålgårdsby

Socken: Tämningelanda

Berättat av: Alf. Magnusson

Uppteckningsår: 1889

Född år 1863 i Tämningelanda

alltså ej be bönderna om ved. Efter-
som han ändock hade rätt att fordra
någon slags prestation av församlings-
borna, så bad han i stället om
hjälp att hugga sin ved och anord-
nade ett "gille" såsom erkänsla för
det utförda arbetet.

Vesagillet hölls skat efter julhelgen
d. v. s. på nyåret. Klockaren gick
själv omkring och bjöd folk till
gillet, men även de som ej blivit
direkt inbjudna voro alltid väl-
komna. Vanligen var det ett 10-tal
karlar eller något mera som deltog

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Mr. Maynusson
Född år 1863 i Dänningelanda

30
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i vedhuggningen. De samlades hemma hos klockaren i dagningen där dag då arbetet skulle äga rum. De bjödos då på kaffe och mat, matsvarande "davar" i vardagslag. Eftersom det var gilladag, framsattes ej det vanliga pannjäret med "doppa" såsom annars var brukligt vid "davar", utan denna rätt ersattes med morodspannkaka, som inom parentes sagt var en mycket välsmakande anrättning. Denna bakades på ett pannjärn och stälptes upp på ett fat. Till ett lag om 10-12 personer åtgick

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland

Härad: Kinnared

Socken: Dänningelanda

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Martin Engnell

Adress: Ålgårdsby

Berättat av: Mr. Magnusson

Född år 1863 i Dänningelanda

31
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ungefär från medelstora pannkaker.
Kosten bestod vidare av bröd och ost
samt kringlar av kornmjöl.

Klockaren medföljde själv ut till
skogen för att ge karlarna anvis-
ning på var de skulle hugga veden.
Var och en fick själv medföra yta
och såg. "Betinget" för dagen var
en famn ved pr man, och det var
helt naturligt, att ingen ville
vara sämst, utan man tävlade i
stället om vem som skulle få sin
famn först färdig.

På förmiddagen kom klockaren

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ålgårdsby
Socken: Dämmingelanda Berättat av: Olof Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dämmingelanda

32
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med kaffe till vedhuggarna samt
kränvin i en "lommaflaska". Midda-
gen bars också till arbetarna i sko-
gen, för att de ej skulle behöva
hindra sig med att gå hem till
gården.

När arbetet fram på eftermiddagen
var avslutat och resulterade i att
10-12 femnar ryckluven låg upp-
lagd i skogen, avsnådes arbetet av
klodkaren, som alltid hade några
berömmande ord till vedhuggar-
na för deras flit och bjöd dem
hem till gården, där de skulle

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Olof Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda

undfågnas med mat och dryck. Först bjöds ärtavälling, som äts ur ett gemensamt fat, som var pränsat på bordet, därefter smörgås mat samt som efterrätt risgrynsgröt. Slutligen fick man kaffe och jöte.

Klockaren höll på med dessa vaggillen under hela sin bondetid (till 1900-talets början). När han sedan överlätit gården gjorde han vanliga vagnhjälpen i enlighet med vad som följt sagts om dessa.

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Alghultsby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Olofr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda.

34
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Körhjälpe.

Körhjälpet anordnades av dem som ej själva hade dragare att bruka sin jord med. Vanligast var att man ställde till med körhjälpe på hästen, emedan det ju inte låg något hinder uti, att all jorden höstplöjdes på en gång. Några anordnade körhjälpe även på våren, men det var mera sällsynt, ty det var ju ej så lämpligt att på en enda dag utföra all vårarbetet. Till vårarbetet lejde man i stället någon häst och körde själv.

Skriv endast på denna sida!

5730

ACC. N:R.

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dämmingelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Mr. Magnusson
Född år 1863 i Dämmingelanda

35
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Oftast hade man länjade kor, som man utförde värbruket med, och då behövde man knappast liza någon dragare förrän hästen kom, och den för korna alltför ansträngande hästplöjningen skulle utföras. Det var då man ställde till med körhjälp.

Till körhjälpst gav man und några dagar i förväg för att bönderna skulle veta om delsamman i god tid, så att de ej skulle vara förhindrade att komma på den utsatta dagen.

Man samlades på torpet eller

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dämmingelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Alf Magnusson
Född år 1863 i Dämmingelanda

36

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lägenheten på morgonen, då vård-
folket bjöd på kaffe med jök samt
kornmjölkninglor, smörgås och ost.
Så fort man ätit, bar det ut för
att sätta i gång arbetet. Man tälade
om vem som först hann "sätta
plagen i jorden", by denne ansågs
raskast i vändningarna, och man
tälade även om vem som kunde
"svärta" störst stycke under dagen.
Det kunde därför hända, att det slar-
vades ibland och att plagen fick
vara från alltför nära jordskivan.
En änka hade en gång (1909) stått

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dämmingelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålghullsby
Berättat av: Sfr. Magnusson
Född år 1863 i Dämmingelanda

37
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till med körhjälpe, och hennes far var hos henne för att utöva värdskapet och se till arbetet. Ylvan fann sig förundlad att yttre just så här: "Jaha, du körer rätt bra allihop utom Lammel i Rävagårn. Där han gått, så då ut precis som en gris hade gått på rabat." Körkarlarna fingo nämligen var sitt stycke eller var sin åkerlapp att plöja. Eftersom man bod så där en fem sex bönder på en gång, kunde dessa höstplöja all jorden på ett mindre ställe under dagens lopp.

Skriv endast på denna sida!

5730

ACC. N:R.

Landskap: Småland
Härad: Kimmervald
Socken: Dämmigslunda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dämmigslunda.

38
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sedan man satt igång med arbetet och kört några "plojtelor" (plagfäror) vardera, som värden med brännvinsbotteln i ena handen och ett glas i den andra och brukerade beklarna, en efter en, med en sup. Eftersom arbetet gick med fart, gav sig ingen tid att göra något längre uppehåll, utan man fortsatte genast med arbetet, så fort man sväljt ner suppen. Värden fortsatte så till nästa man och gick så lagot runt.

Vid middag gjordes en stunds

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kimmervald Adress: Älgshultsby
Socken: Dämmingelanda. Berättat av: Osefr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dämmingelanda

39
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

uppskall för måltid och för att
hästarna skulle få foder. Middagen
för körfolket utgjordes av någon
varm rätt. Örtavälling eller också
stuvad potatis var de vanliga rätter
och efterrätten var aftast pulksoppa.

Från på eftermiddagen var
arbetet i regel avslutat. Var det så
att arbetet drog ut på tiden, så
att det t. ex. blev kväll innan man
slutade, då skulle karlarna bjudas
på eftermiddagskaffe eller "moraften",
då man bjöd på ost och bröd till
kaffet samt en dubbeljåk.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engvall
Härad: Kimmervald Adress: Ålgårdsby
Socken: Dämmingslanda Berättat av: Alf. Magnusson,
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863, Dämmingslanda

40
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kärljälpet avslutades med ett litet kalas i likhet med vrehjälpet och tinnorljälpet. Liksom vid dessa brukade man förr (i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet) köra hem med häst och kården, när arbetet var slut, för att slippa besöket med dessa på kvällen, och fruarna voro också ljudna till kalaset. Och medförde färning liksom vid de förut omnämnda gillena. Under senare tid har även kärljälpet antagit en annan karaktär, och vid de gillena, som anordnats senare än

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell.
Härad: Kimmerdald Adress: Ålgårdsby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Olfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda.

25-30 år tillbakå i tiden, varo ej
främlingen inbjudna, och man körde
ej heller hem sina "äkar" (dragare),
förrän man på kvällen begär sig
hem från gillet.

Körhjälpet har upphört ungefär
i samma mån som timmerhjälpet
och reahjälpet.

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Älgshultsby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Olfr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda

42
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Ystegillen i Dänningelanda
färr och me.

Prästen, klockaren och skolläraren samt vissa andra personer, såsom barnmorskan, sedan hon kom till socknen för 20-25 år sedan, ha brukat anordna ystegillen. Sådana ha även anordnats av de mindre bemödlade, som ej själva hade några kor. Ystegillet hölls alltid på prästen, sedan korna släppts på "groabete" (åkerväxten på klörrvallarna), medan korna då i regel

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Alghultsby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Olof. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dänningelanda

48
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mjölkade mest och mjölken ansågs
vara fetast.

För att börja att tala om prästens
ystegille, så har detta något ändrat
former under åren. För längre till-
baka i tiden intill skolskeftet gjorde
man på så sätt, att man slog sig
tillsammans i roteris och "ysste präst-
sten". Detta gick så till, att man
förlade ystandet till en viss gård,
t. ex. hos kyrkovärden eller någon
annan prästlående person. Dit kuro
gummorna i roten sin mjölk på
den utsatta dagen. Vid präststenen

ACC. N:R. 5730

Landskap: Sonäland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnövald Adress: Ölghultsby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Mpr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningelanda

44
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ljöd den moran på kaffe och
velkakor, varpå ystandet vidtog.
Många fingor stanna kvar och hjälpa
till att "krysta läpet", som man sade.
Var det en stor rote med många bön-
der, blev det en ganska stor ost.
Det erfordrades fördenskull en för-
svarlig ysteking, i vilken man kunde
ysta c:a 40 kamrar, uppges det.
Glas kyrkovärdemorän (eller vem det
nu var, som hade ystet om hand)
förvarades osten, tills den blivit
lagom torr, och när alla rotar-
na hade sina mästastar färdiga,

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730
Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ålghults by
Socken: Dämmingelanda Berättat av: Mr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dämmingelanda

45
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kärde de bönder, hos vilka ystet ägt rum, jävte sina fruor till prästgården med alla astarna samtidigt. Då bjödos samtliga på kaffe samt gubbarna på en eller bäst två supar eller jökar. Påföljande söndag tackade prästen från predikstolen för församlingens välvilja.

Efter skedskiftet torde ej denna ystningsmetod ha använts. Prästen började i stället att själv anordna ystegillen, och församlingens barna fingo komma dit med mjölk. Så ha dessa ystegillen fortgått tills

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kimmared Adress: Mjölhusby
Socken: Dänningelanda Berättat av: Neph. Magnusson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1863 i Dänningelanda

46
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

för 15 år sedan, då det senaste
ystegillet hölls i prästgården i
Vederstör.

Övriga personer, som anordnade
ystegille,ingo ej ha så stora
pretentioner som prästen utan
gingo nöja sig med att få sin
ystemjolk från ett betydligt mera
begränsat område än prästen. Under
det att prästen fick mjolk från
både Dänningelanda och Vederstör,
gingo bondkaren och de övriga nöja
sig med blott Dänningelanda lilla
socken, vilket för all del var

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dämmingelanda
Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Älgshultsby
Berättat av: Olof - Magnusson
Född år 1863 i Dämmingelanda

47
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stillräckligt. Ystegillena såväl hos des-
sa som hos barnmorskan gingo till
på så sätt, att man bar till den
mjölke på utsatt dag, varvid
man bjöds på kaffe med dopp. Så-
väl männen som kvinnorna kunde
gå dit med mjölken men vanligast
var att kvinnorna gingo. Några
större mängder kaffebrod förkom
ej vid dessa ystegillen, vilket det
däremot gjorde vid de ystegillen,
som de mindre beordrade i sock-
nen anordnade.

Dessa ystegillen ha ännu ej

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Älgshultslag
Socken: Dänningstunda Berättat av: Mr. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dänningstunda

48
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

helt upphört, fastän de förekom-
ma mindre sparsamt än de gjorde
för blott ett 10-tal år sedan.
Då var det mycket vanligt, att
alla de, som ej själva hade kor,
~~anordnade~~, höll oystegille på trös-
ten. Då skulle man baka så
många och så goda kakor som
möjligt, så att gummorna be-
rönde dem och förundrade sig
över mängden samt slago ihop
händerna sägande: "O Herre Jesus,
va kakor hong har bakt." Eva
i Tott, som för öfrigt ännu

ACC. N:R. 5730

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Engnell
Härad: Kinnared Adress: Ölgårdshuset
Socken: Dämmingelanda Berättat av: Alf. Magnusson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1863 i Dämmingelanda

49
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

någon gång anordnar ystegille,
lär ej än på att få så särskilt
många sorters kaffebröd, utan
hon tog i stället till de sorter,
hon bakade, så mycket rejälare.
En vetebulle t. ex. skulle vara så
stor, att den påminde om en liten
limpa, och pepparkakorna ungefär
så stora som små tefat. Man
bar alltid mjölken i "halsplastkor"
eller också i kaffarkor med
lock, och det kaffebröd, som man
ej daggade till kaffet bar man
i kruken med sig hem. När de

5730

ACC. N:R.

Landskap: Småland
Härad: Kinnared
Socken: Dänningelanda
Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Martin Engnell
Adress: Ålgårdsby
Berättat av: Alf. Magnusson
Född år 1863 i Dänningelanda

50

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

varit hos Eva i Tatt på ystegille
var det emellertid ej alla, som fingo
se kakorna i mjölkakubben, om
den hade alltför smal hals, utan
fingo ha den i en särskild pap-
perspåse.

Slutligen brukade bönderna
anordna ystegille och byta mjölk
sinsemellan. Vid dessa gillen fä-
lade gumman om vem som
kunde övertäffa den andra i
att baka många sorters kaffelbröd.
Hade f. ex. Augusta Norberg 13 olika
sorters bröd till sitt ystegille, så

hade Blända i Karsagården 14 sorter, om hon var i tur att ha ystegille därefter, och senare kom Abma på västra Ryd kom med ännu ett par sorter till. Så skulle ystegillena fortgått året om, så skulle nog kaffebrödsfrågan blivit ett rätt tillkrånglat problem. Nu upphörde de ju för året, så fort alla bönderna i byn eller roten lyft ystemjölke, och det högsta antalet kaffebröd som förekom vid ett ystegille, var, efter vad upptecknaren själv minns, 18 st., vilket ju kan anses fullt tillräckligt.

De ystegillen, som bönderna

sinsemellan bruka anordna, hålla
nu på att försvinna i den mån
bönderna i allmänhet börjat
leverera mjölke till mejerierna,
och det är mycket sällan - man
en höstmorgon möter en bond-
gumma med en mjölkkrutta i
handen på väg till något yste-
gille i byn.